

תוכן עניינים

1. מבוא	3
2. רקע עיוני	4
2.1 מאפיינים עיקריים ותיאוריה של נשים פליטות	4
2.1.1 רקע – תופעת הפליטות במציאות של שנות ה-2000	4
2.1.2 מאפיינים וקשיים של פליטות	5
2.1.3 תופעות מגדריות של פליטות	5
2.2 ייצוגים של נשים פליטות וחשיבותן	6
2.2.1 תיאוריות בסיסיות על ייצוג	6
2.2.2 מאפיינים של ייצוג נשי	7
2.2.3 מאפיינים של ייצוג נשים פליטות	7
2.3 פליטות נשים בישראל וייצוגן	8
2.3.1 תמצית בעיית 'המסתננים' בישראל	8
2.3.2 ייצוגם של הפליטים בישראל	9
2.3.3 הייחודיות של בעיית הפליטים בישראל בקרב מבקשות מקלט	10
3. מערך המחקר	10
3.1 שדה המחקר	10
3.2 כלי המחקר	11
3.3 הליך המחקר	11
4. ממצאי המחקר	11
4.1 תוכן הכתבות המנותחות	12
4.2 ניתוח השפה וקולם של הפליטות בכתבות המנותחות	13
4.3 היבטים וויזואליים בלתי מילוליים בכתבות המנותחות	14
5. דיון	15
5.1 בין סובלנות, פטרונות לבין שוויוניות	15
5.2 מגדר בשירות הנרטיב	16
6. סיכום ומסקנות	17
7. מקורות	18
נספחים	22
נספח א': רשימת הכתבות המנותחות	22

1. מבוא

בחינה של השיח בנוגע לפליטים השוהים בארץ, מספר על מציאות מורכבת, ולבסוף מאבק, בין קבוצות אוכלוסייה להם אינטרסים שונים (Tirosh & Avraham – Klein, 2017). השיח על הפליטים (או המסתננים), בנוי על מעמדם הבלתי מוגדר של פליטים אלו, המייצר מציאות בלתי אפשרית, המונעת הכנסה ובנייה הדרגתית של חיים חברתיים וכלכליים נורמטיביים (קריצמן-אמיר, 2015). ייצוג שיח הפליטים לכן, מתמקד בגבריות של הפליטים המוצגת כמסוכנת, אלימה ולבסוף עבריינית, ובמצבם של ילדי המהגרים, ישראלים לכל דבר, אשר נדרשים להישלח בחזרה למדינות ותרבויות שאלו אינם מכירים (Cohen & Margalit, 2015).

השיח בחברה הישראלית, ובמובן זה, בכל חברה, הינו משמעותי, מכיוון ששיח הינו הדרך שבה חברות ותרבויות מייצרות דיון על נושאים ועל ערכים, ודרך דיון זה מעצבים את צורת ההתנהגות הקולקטיבית, המובילה לבסוף גם למדיניות. דיון זה, מורכב מייצוגים מסוימים, אותם הציבור סופג, אם דרך התקשורת, התרבות הפופולארית וכיום, גם דרך הרשתות החברתיות (ליבס ולוין, 2013). על כן, למידה על הייצוגים ועל הטרימינולוגיה התקשורתית כלפי ייצוג מסוים, גם מלמדת על האופן שבו זו משפיעה על הציבור ועל דעותיו (Couldry, 2010).

בעוד שהשיח השלילי על בעיית הפליטים מתמקדת באוכלוסייה הגברית, ואילו השיח החיובי על הילדים המחוברים לארץ, אלו שקולם נדחק לשוליים, אלו הם הנשים הפליטות ומבקשות המקלט (Ghebrezghiabher & Motzafi-Haller, 2015). הנושא של הנשים הפליטות, נחשב לנושא בעל חשיבות עליונה, נוכח האפליה ועמדת הנחיתות הכפולה של אותן נשים, המובילה אותן לקשיים כלכליים מורכבים יותר, לצד אלימות ואלימות מינית. בעבודת מחקר זו אבקש לבחון לעומק את השיח המתקיים על הנשים הפליטות בישראל, נוכח הקושי של קולם להישמע וכך להפוך לכלי יעיל בשיח 'החיובי' (Tirosh & Schejter, 2017).

על כן, שאלת המחקר בעבודת מחקר זו היא **'כיצד הייצוג של נשים פליטות בישראל מתבטא בפלטפורמות התקשורת המרכזיים בישראל?'** כדי לבחון את השיח בנושא זה, יבוצע מחקר תוכן על כתבות באתרים המרכזיים בישראל, כדי להגדיר את המאפיינים ואת ההקשר שבו עולים ייצוגים של נשים פליטות וישראל, וזאת כדי לייצר תובנות בנוגע למצב הפליטים ובעיקר הפליטות בישראל, מזווית חשובה זו.

בעבודת סמינריון זו, אציג אתחיל רקע עיוני, אשר יתמקד תחילה בתופעת הפליטות בכלל, ומבקשות המקלט בפרט, ואחר כך יבחן את סוגיית ייצוג הפליט ותדמיתו, ומצבו הייחודי של הפליט והפליטה הישראלים. בחלק הבא, יוצג מערך המחקר של עבודה זו, ממצאי המחקר, והדיון על הממצאים, אשר ישלב בין הרקע העיוני לממצאים, ויבקש לענות בצורה על שאלת המחקר.

2. רקע עיוני

2.1 מאפיינים עיקריים ותיאוריה של נשים פליטות

2.1.1 רקע – תופעת הפליטות במציאות של שנות ה-2000

תופעת הפליטים, או המהגרים, הינה תופעה אשר מוכרת בממד הגלובלי, רק משנות ה-50, כתופעה גלובלית אשר נבעה מתוצאות מלחמת העולם השנייה, אשר הולידה התמודדות גלובלית הנוגעת לטיפול ולמערכת חוקים אשר תעניק להם זכויות, ותאפשר התמודדות חוקית במצבים שבהם הפליט עומד בקריטריונים שונים (Glynn & Kleist, 2012). בפועל, תופעת ההגירה הבלתי חוקית, בה אדם חוצה מרחקים ארוכים וגבולות, הייתה קיימת שנים, על רקע אירועים לאומיים וסביבתיים שונים, אשר הובילו למגמות של היחלשות או התחזקות של תופעת ההגירה (Daniely & Lederman, 2019).

בשנים האחרונות, חוסר יציבות ומצבי עימות ומלחמה במדינות שונות בעולם הערבי ומדינות אפריקה, לרבות מלחמת האזרחים בסוריה, המצב הביטחוני באריתריאה ואפגניסטן, הובילו לעשרות מיליוני מחוסרי בית, אשר רבים מהם נאלצים לבחור בדרכים עקלקלות ובלתי חוקיות כדי למצוא מחסה ואפשרות של עתיד עבורם ועבור משפחתם (Holmes & Castañeda, 2016). נוכח הממדים העצומים של תופעת ההגירה הבלתי חוקית, אשר מרביתה פוגשת את חופי ומדינות אירופה, עד התפרצותה של מגפת הקורונה, נחשב משבר ההגירה לסוגיה הבוערת ביותר בחקר האקדמי (Gray & Franck, 2019).

משבר ההגירה לאירופה נובע מהכמויות העצומות של פליטים המגיעים למדינות אירופה, אשר מייצר דיונים מורכבים וטעונים בקרב מדינות אירופה, אשר בעצמן מתמודדות עם משברים כלכליים, ועומדות בפני דילמה. מצד אחד, נוכח לחצים מבחוץ, בנוגע לצורך להעניק זכויות אדם בסיסיות, כפי שמצופה מהן כמדינות מערביות נאורות החברות באו"ם (Holmes & Castañeda, 2016). ומצד שני, נוכח לחצים מבית, הנוגעות לשלושה סוגיות עיקריות. תפיסתם של המהגרים כאיום כלכלי, על משרתם ופרנסתם של האזרחים המקומיים. תפיסתם של המהגרים כאיום ביטחוני, נוכח מצבם הבלתי חוקי של המהגרים, המייצר רמות פשיעה גבוהות (ולעיתים, אף מסתנני